

УДК 504.53:332.2

Лазаришин Ю. В., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне),
Lazzarishin@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН РОСЛИННИЦТВА УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті охарактеризовано основні тенденції розвитку рослинництва в Україні у цілому та в частині вирощування зернових та зернобобових культур. Досліджено динаміку посівних площ сільськогосподарських культур, обсягів виробництва зернових і зернобобових культур, а також їх урожайність. Проаналізовано структуру посівних площ, зайнятих зерновими і зернобобовими культурами. Здійснено оцінку динаміки площ, зайнятих посівами пшениці у регіональному розрізі.

Ключові слова: зернові культури, площі, виробництво, урожайність, сільськогосподарські культури, аналіз, тенденції.

Вступ. Важливу роль у реалізації стратегії сталого розвитку національної економіки України належить аграрному сектору.

Як зазначають науковці Д.С. Добряк, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк, сталий розвиток передбачає взаємне узгодження екологічних, економічних і соціальних чинників розвитку. Головне полягає у тому, що боротьба за екологічність виробництва, збереження довкілля не повинна перешкоджати економічному і соціальному розвитку. В практиці має домінувати інтенсивно-екологічний тип відтворення, за якого фактори інтенсифікації застосовуватимуться в екологічно допустимих межах [1, С. 3].

Саме завдяки постійному нарощуванню обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва забезпечуються в основному потреби внутрішнього ринку у сільськогосподарській продукції. Також відбувається надходження валютних ресурсів в Україну через експорт багатьох видів продукції сільського господарства.

Від рівня економічного розвитку сільського господарства значною мірою залежить економіка країни в цілому, оскільки саме в цій сфері матеріального виробництва створюється 15-20% валового сукупного продукту, понад 20% національного доходу, 70-75% продуктів, що формують фонд особистого споживання населення. Україна спроможна цілковито задовольняти внутрішні потреби в сільськогосподарській продукції завдяки власному виробництву [2, С. 4].

Для оцінки характеру тенденцій у аграрному секторі необхідно постійно проводити моніторинг основних оціночних показників і співвідносити їх з умовами реалізації стратегії розвитку окремих напрямків аграрного сектору для своєчасного коригування аграрної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням різноманітних проблем функціонування організаційно-економічного механізму функціонування аграрного сектору економіки у цілому та рослинництва як його важливої частини, формування та реалізації аграрної стратегії країни у цілому займаються вчені-економісти: В. Андрійчук, Д. Богиня, Н. Ботвіна, Н. Гончарук, В. Жук, Г. Кирейцев, П. Саблук, М. Талавира, М. Хорунжий, Ю. Шпак, О. Щекович та інші.

Постановка завдання. Однак потребує подальшого наукового дослідження узгодження існуючих тенденцій у рослинництві та умов і концептуальних засад реалізації стратегії розвитку аграрного сектору національної економіки з метою її гнучкого коригування за необхідності.

Методика досліджень. Для цього за допомогою групування та систематизації статистичної інформації, інших загальнонаукових та спеціальних методів дослідження буде визначено основні тенденції розвитку рослинництва у частині вирощування, площ та урожайності зернових і зернобобових культур.

Виклад основного матеріалу. За останні десять років Україна, завдяки своїм ґрунтам і агрокліматичним умовам, істотно збільшила обсяги виробництва сільськогосподарської продукції і експорт зерна, ставши одним із провідних світових виробників та експортерів. У 2014 році Україна стала третім найбільшим у світі експортером кукурудзи (17,6 млн тонн) і ячменю (4,2 млн тонн), а також шостим найбільшим експортером пшениці (10,5 млн тонн) [1]. Для забезпечення подальшого розвитку ринку конкурентоспроможної та експортноорієнтованої сільськогосподарської продукції і аграрного сектору України обов'язковою умовою є постійний моніторинг основних чинників цих процесів: посівних площ, урожайності, обсягів виробництва основних видів сільськогосподарських культур.

Земельні ресурси України – одні з найцінніших у світі. Вони займають 5,7% території Європи та складають 60,3 млн га. У загальній структурі земельного фонду України земельні ресурси сільського господарства займають 70,9% (42,8 млн га). За різними оцінками науковців Україна, при умові дотримання оптимальної структури землекористування та відповідного рівня землеробства, потенційно здатна забезпечити продовольством 250-320 млн осіб. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) розглядає нашу країну як одну з тих, що забезпечуватиме продовольством населення світу в майбутньому [4, С. 1]. Тому першочергову увагу в моніторингу економічних складових сталого розвитку слід приділити аналізу тенденцій

зміни посівних площ.

У таблиці 1 наведено динаміку посівних площ сільськогосподарських культур в Україні.

Таблиця 1
Посівні площі сільськогосподарських культур, тис. га

	Уся посівна площа	У тому числі			
		зернові та зернобобові культури	технічні культури	картопля та овоче-баштанні культури	кормові культури
2000	27173,3	13646,5	4186,8	2276,9	7063,1
2005	26043,6	15004,8	5260,1	2040,9	3737,8
2010	26951,5	15090,0	7295,8	1966,6	2599,1
2011	27670,5	15723,8	7441,1	2028,3	2477,3
2012	27801,3	15449,0	7854,1	2023,3	2474,9
2013	28329,3	16209,9	7869,4	1961,3	2288,7
2013'	27573,1	15681,6	7723,0	1920,9	2247,6
2014'	27239,1	14800,8	8437,4	1899,7	2101,2
2015'	26901,8	14738,4	8350,3	1822,9	1990,2
2015, у % до 2005	103,29	98,22	158,74	89,31	53,24
2015, у % до 2010	99,81	97,66	114,45	92,69	76,57
2015, у % до 2014	98,76	99,57	98,96	95,95	94,71

Сформовано автором з використанням даних [http://agroua.net/statistics/]

' - дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; за 2014-2015 рр. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

За даними таблиці 1, за період 2005–2015 рр. відбулося збільшення посівних площ сільськогосподарських культур на 858,2 тис. га, тобто на 3,29%. Відповідно у 2015 р. уся посівна площа становила 26901,8 тис. га. Найбільшу частку у складі посівних площ займають угіддя, що зайняті зерновими та зернобобовими рослинами. У 2005 р. частка цих земель становила 57,6%, а у 2015 р. – 54,8%.

Протягом 2005-2013 рр. спостерігалася стійка тенденція до збільшення площ зернових та зернобобових на 8%, що становить 1205,1 тис. га. Однак з 2013 р. по 2015 р. відбулося зменшення посівних площ зернових та зернобобових культур на 1471,5 тис. га у зв'язку з політичними та соціально-економічними процесами в Україні.

У прямій залежності від площ посівів знаходиться виробництво зернових і зернобобових культур відповідно до агротехнічних умов їх вирощування. У таблиці 2 проаналізовано виробництво зернових та зернобобових культур в Україні.

Таблиця 2

Виробництво зернових та зернобобових культур, тис. т

	Усі категорії господарств	у т.ч.			
		с/г підприємства	у % до всього	господарства населення	у % до всього
2000	24459,0	19964,2	81,62	4494,8	18,37
2005	38015,5	28790,4	75,73	9225,1	24,26
2010	39270,9	29779,3	75,83	9491,6	24,16
2011	56746,8	44219,3	77,92	12527,5	22,07
2012	46216,2	36075,0	78,05	10141,2	21,94
2013	63051,3	49659,0	78,75	13392,3	21,24
2013'	62285,3	49058,1	78,76	13227,2	21,23
2014'	63859,3	49902,6	78,14	13956,7	21,85
2015'	60125,8	46506,6	77,34	13619,2	22,65
2015, у % до 2005	158,16	161,53	-	147,63	-
2015, у % до 2010	153,1	156,17	-	143,48	-
2015, у % до 2014	94,15	93,19	-	97,58	-

Сформовано автором з використанням даних [<http://agroua.net/statistics/>]

' - дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; за 2014-2015 рр. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

У логічному зв'язку з тенденцією до збільшення посівних площ, зайнятих зерновими та зернобобовими культурами, їх виробництво має стійку тенденцію до зростання. Так, у 2005 р. їх виробництво становило 38015,5 тис. т., а у 2015 р. – 60125,8 тис. т., тобто відбулося збільшення на 22110,3 тис. т., або на 58,2%.

Найбільшу частку у виробництві сільськогосподарської продукції займають сільськогосподарські підприємства. У 2015 р. ними було вироблено 46506,6 тис. т. Тоді як частка виробництва господарствами населення склала 13619,2 тис. т. При цьому частка зернових та зернобобових культур, вироблених господарствами населення у співвідношенні з сільськогосподарськими підприємствами постійно зростає.

На обсяги виробництва зернових і зернобобових культур безпосередньо впливає й їх урожайність. У таблиці 3 наведено тенденції зміни урожайності зернових та зернобобових культур в Україні.

Таблиця 3

Урожайність зернових та зернобобових культур
(ц з 1 га площі, з якої зібрано врожай)

	Усі категорії господарств	с/г підприємства	господарства населення
2000	19,4	18,3	26,9

продовження табл. 3

2005	26,0	25,9	26,4
2010	26,9	27,6	25,0
2011	37,0	39,0	31,5
2012	31,2	33,4	25,4
2013	39,9	43,0	31,4
2013'	40,6	43,7	32,2
2014'	43,7	47,5	33,9
2015'	41,1	43,8	33,9
2015, у % до 2005	158,07	169,11	128,4
2015, у % до 2010	152,78	158,69	135,6
2015, у % до 2014	94,05	92,21	100

Сформовано автором з використанням даних [<http://agroua.net/statistics/>]

' - дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; за 2014-2015 рр. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

У розрізі врожайності зернових та зернобобових культур спостерігається стійка тенденція до її зростання. У 2005 р. вона становила 26,0 ц/га, а у 2015 р. – 41,1 ц/га, тобто відбулося збільшення на 58,1%, що є позитивною динамікою.

Протягом досліджуваного періоду урожайність зернових та зернобобових культур на сільськогосподарських підприємствах у порівнянні з господарствами населення мала більш високі темпи росту – відповідно 169,1% та 128,4% у 2015 р. відносно 2005 р.

Порівняльний аналіз динаміки виробництва й урожайності зернових та зернобобових культур і соняшника наведено на рис. 1.

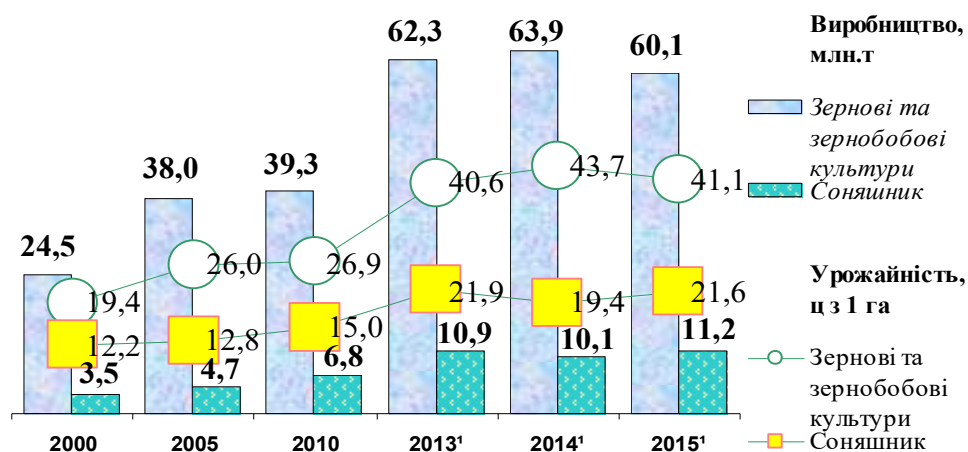

Рис. 1. Динаміка виробництва й урожайності зернових та зернобобових культур і соняшника

Сформовано автором з використанням даних [<http://agroua.net/statistics/>]

За даними рисунку 1, спостерігається значне збільшення урожайності та виробництва зернових, зернобобових культур і соняшника. Так, урожайність зернових та зернобобових у 2015 році склала 41,1 ц з 1 га, що на 15,1 ц з 1 га більше у порівнянні з 2005 р. Аналогічна тенденція прослідковується й по соняшнику, ріст складає 8,8 ц з 1 га, за період з 2005 по 2015 рр.

Виробництво зернових та зернобобових культур також відображає динаміку до зростання, у 2015 р. – воно зросло на 22,1 млн т у порівнянні з 2005 р., за цей же період виробництво соняшника зросло на 6,5 млн т.

Подальша деталізація у розрізі посівних площ за видами зернових та зернобобових культур (рис. 2, 3) засвідчила переважання у їх структурі площ, зайнятих посівами пшениці. За період 2005-2015 рр. відбулися зміни у структурі посівних площ зернових та зернобобових культур. Найбільшою і в 2005 і протягом всього періоду до 2015 року була посівна площа під пшеницею – у 2015 році вона становила 47%. Значно зменшилась частка ячменю – на 10,81 в.п., водночас збільшилася частка посівних площ зайнятих кукурудзою (на 16,65 в.п.) та пшеницею (на 2,26 в.п.).

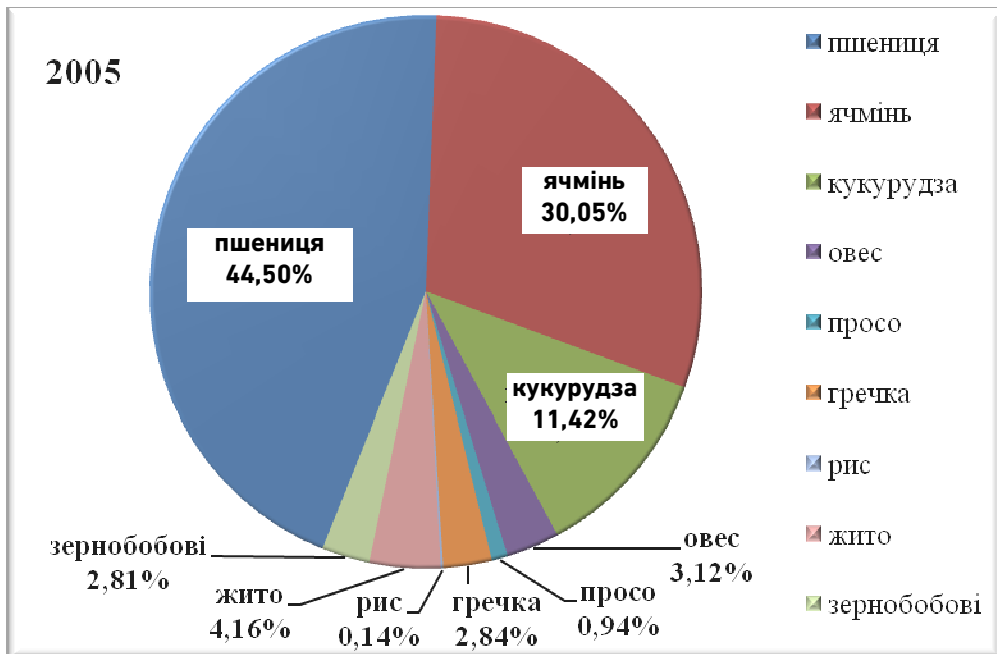

Рис. 2. Структура посівних площ зернових та зернобобових культур у 2005 році

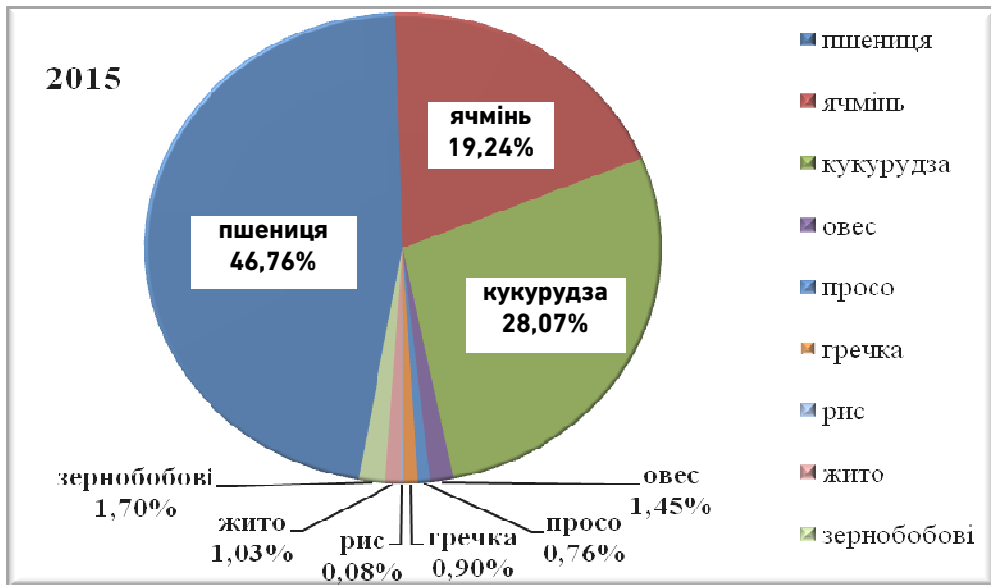

Рис. 3. Структура посівних площ зернових та зернобобових культур у 2015 році

Сформовано автором з використанням даних [<http://agroua.net/statistics/>]

Також спостерігається зменшення частки площ, зайнятих під інші види зернових та зернобобових культур. Що стосується врожайності зернових і зернобобових культур, то відбулося значне підвищення урожайності пшениці на 36,14% з 2005 по 2015 рр. (рис. 4, 5).

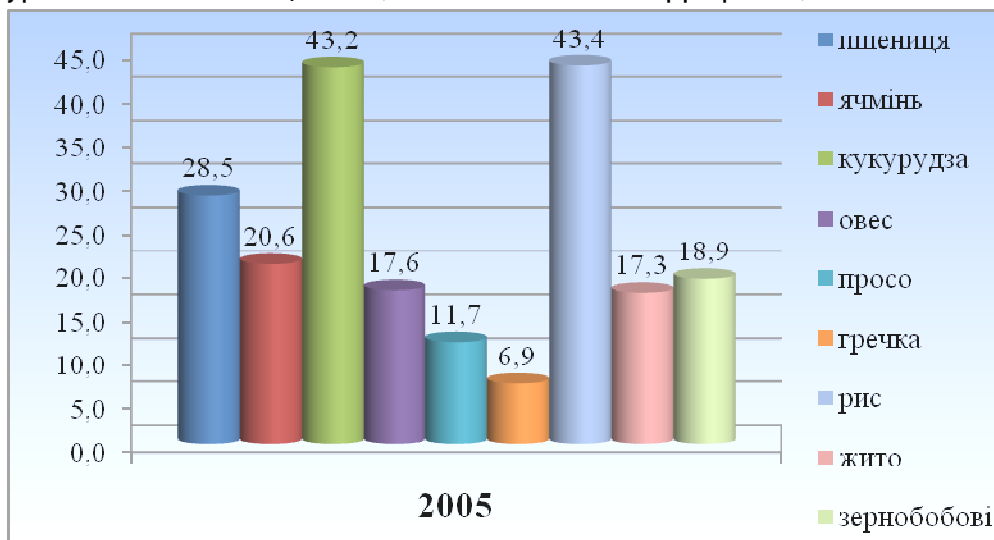

Рис. 4. Урожайність зернових та зернобобових культур в Україні у 2005 році, ц з 1 га площі

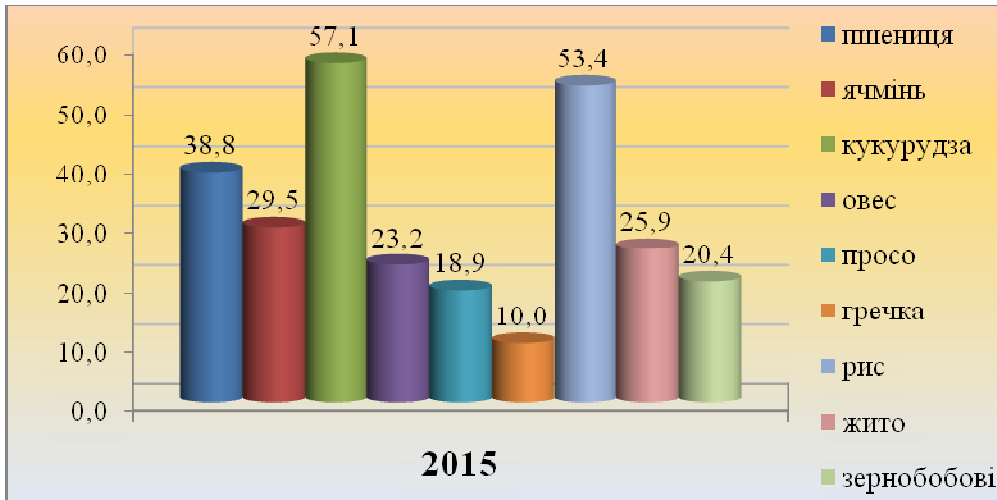

Рис. 5. Урожайність зернових та зернобобових культур в Україні у 2015 році, ц з 1 га площі

Сформовано автором з використанням даних [<http://agro.ua.net/statistics/>]

Врожайність пшениці збільшилася з 28,5 ц з 1 га площі у 2005 р. до 38,8 ц у 2015 р., що оцінюється досить позитивно, оскільки є свідченням використання новітніх агротехнологій, сучасних сортів пшениці, хоч і більшим навантаженням на землі сільськогосподарського призначення. Урожайність практично всіх зернових та зернобобових культур зросла. Найвищою протягом досліджуваного періоду залишається урожайність кукурудзи та рису – відповідно 57,1 та 53,4 ц з 1 га, найнижчою – гречки – 10 ц з 1 га.

Висновки. Отже, виявлені тенденції щодо площ, урожайності та виробництва продукції рослинництва у цілому в Україні, зокрема, зернових і зернобобових культур, є позитивними і відповідають основним завданням стратегії розвитку аграрного сектору економіки і сприяють підвищенню її конкурентоспроможності, покращенню соціально-економічної ситуації сільських територій та підвищенню рівня матеріального добробуту сільського населення. Це є одним із фундаментальних векторів реалізації стратегії сталого розвитку країни у цілому.

Однак при цьому в умовах інтенсивного ведення виробництва необхідним є застосування широкого комплексу заходів зі швидкого відновлення родючості ґрунтів, який би забезпечував отримання високих стабільних врожаїв сільськогосподарських культур та продукції необхідної якості [5, С. 3].

1. Добряк Д. С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві / Д. С. Добряк, А. Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк. – К. : Урожай, 2004. – 136 с. 2. Хорунжий М. Й. Аграрна політика : навч. посібник. – К. : КНЕУ, 1998. – 240 с. 3. Електронний ресурс. – Режим доступу:

<http://minagro.gov.ua/system/files.pdf> 4. Ільчак О. В. Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / О. В. Ільчак. – Київ, 2016. – 23 с. 5. Веремеєнко С. І. Охорона ґрунтів та відновлення їх родючості : навч. посібник / С. І. Веремеєнко. – Рівне : НУВГП, 2010. – 219 с.

Рецензент: д.е.н., професор Лазаришина І. Д. (НУВГП)

Lazaryshyn Y. V., Post-graduate Student (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

CURRENT STATUS OF UKRAINE CROPS VIEWPOINT SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY

The article describes the main trends of crop in Ukraine in general and in the cultivation of cereals and legumes. The dynamics of sown areas of crops, production volumes of grains and legumes, as well as their productivity is researched. The structure of sowing areas occupied grains and legumes is analyzed. The estimation of the dynamics of areas occupied by crops of wheat in the regions is done.

Keywords: crops, area, production, yield, crops, analysis, trends.

Лазаришин Ю. В., аспирант (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАСТЕНИЕВОДСТВА УКРАИНЫ С ПОЗИЦИЙ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье охарактеризованы основные тенденции развития растениеводства в Украине в целом и в части выращивания зерновых и зернобобовых культур. Исследована динамика посевных площадей сельскохозяйственных культур, объемов производства зерновых и зернобобовых культур, а также их урожайность. Проанализирована структура посевных площадей, занятых зерновыми и зернобобовыми культурами. Осуществлена оценка динамики площадей, занятых посевами пшеницы в региональном разрезе.

Ключевые слова: зерновые культуры, площади, производство, урожайность, сельскохозяйственные культуры, анализ, тенденции.
